

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Габриела Николова Кирова

за дисертационен труд на Елка Борисова Вълчева на тема „Методи за стимулиране креативността на учениците от III-IV клас по технологии и предприемачество“ за присъждане на ОНС „доктор“ по Област на висше образование: Педагогически науки, Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по (Методика на обучението в детската градина и началното училище по домашен бит и техника)

Настоящата рецензия представям в качеството ми на член на състава на научното жури, определен със заповед на Ректора № РД 38-86/27.01.2020 г.

Данни за кандидата

Кандидатката е родена на 05.06.1968 г. Средно образование завършва през 1986 г. Има завършена бакалавърска степен в спец. ПНУП на СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2002 година, а две години по-късно придобива и ОКС „магистър“ в магистърска програма „Свободно избираеми, извънкласни и извънучилищни дейности по интереси“ също в СУ „Св. Кл. Охридски“ – ФНПП (днес ФНОИ). От завършването на магистърска степен и до момента работи като начален учител в 83. ОУ „Елин Пелин“, гр. София, кв. Панчарево. В периода 15.02.2016 г. – 15.02.2019 г. година е докторант в катедра „Начална училищна педагогика“ на Факултета по науки за образованието и изкуствата при СУ „Св. Кл. Охридски“. Отчислена със заповед № РД 20-522/19.02.2019 г. с право на защита.

Дисертационният труд на Елка Вълчева е с обем от 242 стр. изложение, 176 стр. приложения (в отделно книжно тяло), както и 11 стр. използвана литература, включваща общо 171 източника: 95 източника на кирилица, 67 източника на латиница и 9 интернет-сайта.

Работата отговаря на изискванията за структуриране на дисертационен труд – тя съдържа увод, три глави, заключение и изводи.

В Увода (стр. 3 – стр. 6) аргументирано е представено значението на развитието на творчеството и креативността у учениците (в т.ч. от начална училищна възраст) в светлината на променящото се информационно общество и потребностите на бъдещото

постинформационно общество. Авторката защитава отлично избора си на тема за дисертационно изследване, който е в унисон с актуалните задачи пред образованието в Европа и в България.

В Глава Първа (стр. 7 – стр. 92) е направен теоретичен анализ по темата на дисертационния труд. Тук са формулирани хипотезата, целта и задачите на изследването, а също предмет и обект на изследването. (стр. 7 – 9). Добре са описани етапите на изследването (стр. 10). Елка Вълчева отделя значителна част от теоретичния анализ за представяне на феномените креативност и творчество и различните теории за тях. Анализът тук е направен компетентно и задълбочено. Разгледани са в параграф 3 и видовете творчество. Следващият, 4-ти параграф е посветен на изясняване на използваните термини методи, техники и технологии за обучение в творчество. Проследени са концепции на редица автори (наши и чуждестранни). В края на Първа глава специално място е отделено на анализа на нормативната база в образованието (европейско и българско) по отношение мястото и значението на креативността и творчеството, в частност в начален етап, както и по учебния предмет Технологии и предприемачество. Творчеството е разгледано и като ключово умение за учене и работа през целия живот. Направен е анализ на актуалните учебни програми (в параграф 6.3.), а възможностите за стимулиране на креативност са конкретизирани в 4 организационни форми: задължителни учебни часове, избираеми учебни часове, факултативни учебни часове и работа по интереси (параграф 6.2.). В параграф 6.4. обстойно са анализирани конкретни теми, свързани с креативността, от учебната програма по технологии и предприемачество.

В Глава Втора (стр. 93 – стр. 167) много изчерпателно и отлично структурирано е представен дидактическият модел, реализиран от докторант Елка Вълчева, както и организацията на експерименталната работа. Тук са описани обект и обхват на изследването (220 ученици от III и от IV клас от 3 училища в столицата, малък град и малко населено място). Разработените и опитно апробирани методи, техники и технологии за стимулиране на креативността са реализирани в 3 организационни форми: задължителни учебни часове, избираеми учебни часове, факултативни учебни часове. Също в тази част е представен модел за развитие на креативността. Докторант Елка Вълчева дава и формулировка (определение) за креативно-трансформиращи методи и техники за творческо обучение (стр. 97). Тя разработва 94 дидактически варианта за обучение в творчество, които реализира в процеса на експерименталното обучение: 24

теми в задължителните (в 24 занятия), 38 теми в избираемите (проведени 44 часа) и 32 теми (в 64 часа) във факултативните учебни часове. С приносно значение е представената в Глава Втора Дидактическа технология за развитие на творчеството и стимулиране на креативност в трети и в четвърти клас по предмета технологии и предприемачество. В параграф 5 са представени адаптирани и апробирани креативни техники и технологии за задължителните, избираемите и факултативните часове (трети и четвърти клас) (стр. 110 - стр. 126). Методиката е представена в параграф 6, по следния модел: тема, цели и очаквани резултати, дидактически вариант за творческа дейност, креативни задачи/креативни игри (стр. 126 – стр. 167). Така описаните техники и методики са с експериментално установена ефективност (което е доказано по-късно в Глава Трета) и могат да бъдат използвани в масовата практика от начални учители. Това е един от важните приносни моменти в обсъжданото дисертационно изследване на докторант Елка Вълчева.

В Глава Трета (стр. 168 – стр. 235) подробно и логически подредено са представени, анализирани, обобщени и аргументирани резултатите от опитно-експерименталната работа. Избран е адекватен диагностичен инструментариум като приложените емпирични методи са разнообразни. С приносен характер е направеното от дисертантката проучване – експертна оценка с 20 души (експерти от МОН и РУО, директори, помощник директори, главни учители и учители с 1. и 2. ПКС). Резултатите от това изследване са представени и анализирани в параграф 1.1.3. В тази глава са представени и описани създадените и апробирани (адаптирани и авторски) диагностични тестови задачи и методи на изследване (казуси, проблемни ситуации и др.) В съдържанието на Трета глава дисертантката представя, обобщава и анализира получените резултати по определените шест критерия: генериране на идеи и дивергентно мислене; формиране на умение за детайлизация на графичен обект-стимул; продуктивно и оригинално мислене; формиране на умения за реконструиране и доконструиране; формиране на умения за планиране и проектиране; формиране на умения за решаване на проблем. За всеки критерий изследването е представено по следната схема: тестови задачи, резултати при задължителните учебни часове, резултати при избираемите учебни часове, резултати при факултативните учебни часове, сравнителен анализ на резултатите при трите форми. В последния, девети параграф на трета глава Елка Вълчева представя в сравнителен план резултатите от обучението в творчество между учениците от експерименталната и от контролната групи. При използване на математико-

статистически методи за анализ категорично се доказва хипотезата на изследването за положителната роля и ефективността на експерименталната авторска дидактическа технология.

В края на дисертационния труд (стр. 236 – 239) са формулирани заключение и изводи. Те обективно отразяват и логично следват от направеното теоретично и експериментално изследване и от получените резултати от това изследване.

На стр. 241 – 242 в дисертацията са формулирани и някои препоръки, имащи отношение към квалификацията на началните учители и към усъвършенстване съдържанието и организацията на учебно-възпитателната практика в трети и четвърти клас.

Положителни страни и приноси моменти на дисертационния труд:

- Работата е посветена на много значим и актуален за българското образование проблем – стимулирането и изследването на креативността и творчеството (в частност по предмета технологии и предприемачество, в III и в IV клас);
- Докторантката прави задълбочен и компетентен анализ на класически и съвременни авторски концепции по проблема;
- Богатата литературна справка показва сериозните и задълбочени изследователски търсения на докторантката по научния проблем на дисертацията (171 източника);
- Формулираните на стр. 7 – стр. 8 в Глава Първа осем изследователски задачи на пръв поглед изглеждат много, но те обективно произтичат от поставената цел и са реализирани в хода на дисертационното изследване (теоретично и емпирично);
- Разработеният дидактичен модел, както и организацията на експерименталното обучение са описани подробно в Глава Втора. Те могат да намерят директно приложение в масовата практика в началните класове, а също така и да послужат като основа за разработване на специфични методи и техники за стимулиране на креативността у ученици от начален етап и по други учебни предмети;
- В Глава Трета са представени, обобщени и анализирани резултатите от експерименталното изследване, които категорично потвърждават хипотезата на дисертацията, с което се постига формулираната от докторантката цел на изследването.

- Едно от важните достойнства на работата е богатото съдържание на приложенията. В тях са поместени: Тестови задачи (диагностична процедура) за измерване креативността по класове; Диагностика на креативността (констатиращо изследване); Анкетна карта за експертна оценка; Дидактически варианти за художествено-конструктивни творчески дейности в Занимания по интереси; Авторски разработки на креативни техники; Описание на техники, придружено с богат снимков материал; Математико-статистически анализ (таблици № от 1 до 52); Снимки от експерименталното обучение; Тестови задачи (диагностичен инструментариум) за III и за IV клас;
- Формулираните на стр. 236 – 239 заключение и изводи логично произтичат от проведеното теоретично и експериментално изследване;
- Формулираните препоръки на стр. 241-242 са логически издържани и отразяват резултатите от направеното изследване;
- Анализът на резултатите от експерименталното изследване е онагледен с помощта на 60 таблици и 19 графики.

Бележки

1. Според мен първите три от теоретичните приноси би могло да се обобщят като един;
2. На стр. 80 в екземпляра, който рецензирах е сгрешен номерът на параграфа – не е 6.2., а трябва да е 6.4.;
3. Редно е да се наименоуват всички изображения в изложението - фигури, схеми, графики и снимки (в момента някои снимки и диаграми са без наименования);

Трябва да се отбележи, че направените бележки и препоръки не засягат същността на предлагания за обсъждане дисертационен труд.

По автореферата и публикациите

Авторефератът е с обем от 56 страници и коректно и логически издържано предава съдържанието на дисертацията. Докторант Елка Вълчева е автор на 11 научни публикации по темата на дисертационното изследване. Всички те са самостоятелни, без съавтори. Тя е представила 16 свои разработки на методи и техники за активно учене в книгата на доц. д-р Любен Витанов „Методи и техники за активно учене“. Има четири публикации в реферирано и индексирано в международна база данни списание KNOWLEDGE - International Journal. Три от публикациите са от сборници с докторантски

изследвания. Две от публикациите са в сборници от научни форуми (НБУ, СУ – Факултет по педагогика). Една публикация има в електронното списание за наука, култура и образование на Факултета по науки за образованието и изкуствата. Научната продукция на докторант Елка Вълчева потвърждава впечатлението за нейните целенасочени изследователски търсения по темата на дисертационния труд и за високи качества на научната ѝ работа.

В заключение: Рецензираният труд е самостоятелен, завършен и съдържа съществени оригинални приноси моменти. Изследването притежава необходимите качества и отговаря на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България. Това ми дава основание да дам положителна оценка на труда и да предложа на уважаемото научно жури за дисертационния труд „Методи за стимулиране креативността на учениците от III-IV клас по технологии и предприемачество“ на Елка Борисова Вълчева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование: Педагогически науки, Професионално направление: 1.3. Педагогика на обучението по (Методика на обучението в детската градина и началното училище по домашен бит и техника).

10.02.2020 г.

доц. д-р Габриела Кирова